BORISLAV VUKOJEVIĆ

Univerzitet u Banjoj Luci, Fakultet političkih nauka

borislav.vukojevic@fpn.unibl.org

S one strane algoritma: agentski sistemi vještačke inteligencije i transformacija savremenih medija

Apstrakt

Razvoj agentskih sistema vještačke inteligencije (AI) označava kvalitativni pomak u odnosu čovjeka i tehnologije u medijskom okruženju. Za razliku od ranijih modela AI koji su funkcionisali kao alati za podršku ili generisanje sadržaja, agentski sistemi poput Klod Kovorka (*Claude Cowork*), Čet-Dži-Pi-Ti kodeksa (*ChatGPT Codex*), Perpleksiti kompjutera (*Perplexity Computer*) i Manusa (*Manus*) posjeduju sposobnost autonomnog planiranja, izvršavanja zadataka i donošenja odluka sa minimalnim ljudskim nadzorom. Ovaj rad teorijski analizira implikacije prelaska sa paradigme „čovjek koristi alat" na paradigmu „čovjek delegira agentu" u kontekstu savremenih medija. Kroz pregled literature iz oblasti algoritamske medijacije, teorije „čuvara kapija" i platformske logike, rad razvija tropojasnu tipologiju AI modela u medijima – asistivni, generativni i agentski – te razmatra posljedice agentskih sistema za autorstvo, uredničku autonomiju, epistemičko povjerenje i regulatorni okvir. Analiza ukazuje da agentski AI sistemi ne predstavljaju samo tehničku nadogradnju, već fundamentalnu rekonfiguraciju medijskog lanca vrijednosti, koja zahtijeva novi pristup etičkim i regulatornim pitanjima u digitalnom informacijskom prostoru.

Ključne riječi: AI agenti, algoritamska medijacija, platformska logika, vještačka inteligencija

Uvod

Vještačka inteligencija je postala neizostavan segment savremenog medijskog ekosistema. Od prvih primjena automatizovanog novinarstva u sportskom i finansijskom izvještavanju, preko sistema za preporuku sadržaja na digitalnim platformama, pa do najnovijih generativnih modela sposobnih za kreiranje teksta, slike i videa, AI tehnologije neprestano mijenjaju granice između ljudskog i mašinskog djelovanja u medijima (Diakopoulos, 2019). Međutim, najnovija

generacija AI sistema donosi promjenu koja je kvalitativno drugačija od svih prethodnih: pojavu agentskih sistema koji ne samo da generišu sadržaj, već autonomno planiraju, donose odluke i izvršavaju složene zadatke u digitalnom okruženju.

Agentski sistemi poput Antropik klod koverka (*Anthropic Claude Cowork*), Open-AI Čet-Dži-Pi-Ti kodeksa (*OpenAI ChatGPT Codex*) ranije Operatora (*Operator*), Gugl Džemini dip risrča (*Google Gemini Deep Research*), Perpleksiti kompjutera i kineskog Manus AI-ja (*Manus AI*) predstavljaju suštinski nov pristup interakciji čovjeka i mašine. Dok su prethodni modeli funkcionisali prema principu „pitanje-odgovor" ili „naredba-izvršenje", agentski sistemi preuzimaju inicijativu u istraživanju, analizi i prezentovanju informacija, čime se paradigma pomjera sa „čovjek koristi alat" na „čovjek delegira agentu" (Shavit et al., 2023). Ova paradigmatska promjena ima dalekosežne posljedice za medijsku industriju: od pitanja autorstva i uredničke odgovornosti, preko epistemičkog povjerenja publike, do regulatornih izazova koje postojeći pravni okviri, uključujući Akt Evropske unije o vještačkoj inteligenciji (Regulation 2024/1689), tek počinju da adresiraju.

Ovaj rad polazi od pretpostavke da agentski AI sistemi ne predstavljaju puku tehničku nadogradnju postojećih alata, već fundamentalnu rekonfiguraciju medijskog lanca vrijednosti koja zahtijeva novo teorijsko promišljanje. Cilj rada je da, kroz sintezu postojećih teorijskih okvira iz oblasti algoritamske medijacije, teorije „čuvara kapije" i platformske logike, ponudi koherentnu analizu implikacija agentskih AI sistema za savremene medije. Rad adresira sljedeća istraživačka pitanja:

1) Kako se agentski AI sistemi razlikuju od prethodnih modela vještačke inteligencije u medijskom kontekstu i koja je osnova za tipologizaciju ovih modela?
2) Kakve su posljedice paradigme delegiranja za autorstvo, uredničku autonomiju i epistemičko povjerenje u medijskom ekosistemu?
3) U kojoj mjeri postojeći regulatorni okviri, posebno Akt EU o vještačkoj inteligenciji, adresiraju specifičnosti agentskih AI sistema u medijima?

Rad je organizovan u šest poglavlja. Nakon uvoda, drugo poglavlje predstavlja teorijski okvir kroz pregled relevantne literature. Treće poglavlje razvija tipologiju AI sistema u medijima i analizira

karakteristike agentskih modela. Četvrto poglavlje razmatra implikacije za autorstvo, epistemičko povjerenje i regulaciju. Peto poglavlje nudi diskusiju nalaza, a šesto poglavlje donosi zaključna razmatranja.

Teorijski okvir

Algoritamska medijacija i platformska logika

Pojam algoritamske medijacije označava proces u kojem algoritmi posreduju između proizvođača i konzumenata informacija, pritom oblikuju vidljivost, hijerarhiju i distribuciju medijskog sadržaja (Just & Latzer, 2017). Ovaj teorijski koncept nadograđuje se na ranije radove iz oblasti medijske sociologije koji su istraživali ulogu institucionalnih posrednika u oblikovanju javnog diskursa, ali ih smješta u kontekst digitalnih platformi čiji algoritmi funkcionišu kao automatizovani mehanizmi selekcije (Just & Latzer, 2017: 241). ističu da algoritamska selekcija predstavlja novu formu društvene moći koja operiše izvan tradicionalnih institucionalnih okvira, čime se fundamentalno mijenja odnos između medija, publike i informacija.

Platformska logika, kako je konceptualizuje (Napoli, 2014), odnosi se na strukturalne principe prema kojima digitalne platforme organizuju produkciju, distribuciju i konzumaciju medijskog sadržaja. Ovi principi uključuju automatizaciju procesa odlučivanja, personalizaciju korisničkog iskustva putem algoritama i optimizaciju sadržaja prema metrikama angažovanosti. Napoli upozorava da se time uspostavlja sistem u kojem tehnička infrastruktura platformi preuzima funkcije koje su tradicionalno pripadale uredničkim tijelima, što dovodi do onoga što on naziva „algoritmizacijom uredničke funkcije" (Napoli, 2014: 342).

Gilespi (Gillespie, 2014) dopunjava ovu perspektivu analizom načina na koji platforme konstruišu svoj javni identitet kroz strategije diskurzivnog pozicioniranja. Pozivajući se na koncept „politike platformi", Gilespi argumentuje da korporacije poput Gugla (*Google*) i Fejsbuka (*Facebooka*) svjesno biraju termin „platforma" upravo zato što on implicira neutralnost i otvorenost, prikrivajući aktivnu ulogu algoritama u oblikovanju informacijskog prostora. U kontekstu vještačke inteligencije, ova strategija dobija novu dimenziju jer agentski sistemi se prezentuju kao „asistenti" ili „saradnici", čime se maskira stepen autonomije koji zaista posjeduju.

Teorija „čuvara kapije" u digitalnom dobu

Klasična teorija „čuvara kapije" (*gatekeeping*), koju je utemeljio Kurt Levin (Lewin, 1947), a u komunikološki kontekst prenio Dejvid Mening Vajt (Manning White, 1950), opisuje proces selekcije vijesti kroz koji određeni sadržaji prolaze, a drugi bivaju odbačeni na putu do publike. Tradicionalni model pretpostavljao je ljudskog aktera – urednika ili novinara – koji na osnovu profesionalnih kriterijuma i ličnog prosuđivanja donosi odluke o tome šta će biti objavljeno. Međutim, digitalna transformacija medija suštinski je promijenila ovaj model.

Vukojević (2015) u analizi medijskog okruženja Republike Srpske ukazuje na to da se odnos publike prema medijskim sadržajima mijenja uporedo sa promjenom tehnološkog okruženja te da teorija koristi i zadovoljstva dobija novu dimenziju u kontekstu digitalnih platformi, gdje korisnici nisu više pasivni primaoci, već aktivni selektori sadržaja. Ova perspektiva je od posebnog značaja za razumijevanje agentskih AI sistema jer se njome uspostavlja veza između korisničke agencije i tehnološke medijacije – agentski sistemi, paradoksalno, mogu istovremeno povećati i smanjiti korisničku autonomiju u interakciji sa medijskim sadržajima.

Bro i Valberg (Bro & Wallberg, 2015) uvode koncept „mrežnog čuvarstva kapije" (*network gatekeeping*) koji prepoznaje da u digitalnom okruženju funkciju selekcije ne obavlja jedan akter, već mreža ljudskih i tehnoloških agenata. Ovaj model je posebno relevantan za analizu agentskih AI sistema jer oni funkcionišu upravo kao čvorišta u mrežama selekcije: prikupljaju informacije iz različitih izvora, primjenjuju kriterije relevantnosti i prezentuju sintetizovane nalaze korisniku. Razlika u odnosu na tradicionalne „čuvare kapije" je u tome što agentski sistemi obavljaju čitav ciklus selekcionisanja (od pretraživanja i evaluacije do prezentovanja – automatizovano i sa minimalnom ljudskom intervencijom).

Pojam agentnosti u kontekstu vještačke inteligencije

Agentnost (*agency*) u filozofskom smislu označava sposobnost entiteta da autonomno djeluje u svijetu, donosi odluke na osnovu unutrašnjih stanja i spoljašnjih okolnosti. U kontekstu vještačke inteligencije, pojam agentskog sistema (*agentic AI*) koristi se za označavanje AI

modela koji posjeduju sposobnost autonomnog planiranja, korišćenja alata, donošenja odluka i izvršavanja višestepenih zadataka u dinamičnom okruženju (Shavit et al., 2023). Ključna razlika u odnosu na generativne modele je u tome što agentski sistemi ne čekaju eksplicitnu instrukciju za svaki korak, već mogu sami definisati potkorake, evaluirati međurezultate i prilagoditi strategiju tokom izvršavanja zadatka.

Antropik (Anthropic, 2024) definiše agentske sisteme kao one u kojima jezički modeli (LLM) dinamički upravljaju sopstvenim procesima i koriste alate kako bi izvršili zadatke, za razliku od unaprijed definisanih radnih tokova. Ova definicija ističe ključnu karakteristiku agentskih sistema, a to je sposobnost prilagodljivog djelovanja, odnosno reagovanja na nepredviđene okolnosti bez potrebe za ponovnim ljudskim usmjeravanjem. U medijskom kontekstu, to znači da agentski sistem može samostalno istražiti temu, procijeniti relevantnost izvora, sintetizovati nalaze i kreirati konačni proizvod – čitav proces koji je donedavno zahtijevao tim profesionalaca.

Agentski AI sistemi u medijskom okruženju

Tropojasna tipologija: od asistivnog do agentskog AI

Na osnovu analize postojeće literature i tehničkih karakteristika savremenih AI sistema, ovaj rad predlaže tropojasnu tipologiju modela vještačke inteligencije u medijima, organizovanu prema stepenu autonomije i vrsti interakcije sa ljudskim akterima.

Prvi pojas čine asistivni AI sistemi koji funkcionišu kao alati za podršku ljudskom radu. U ovu kategoriju spadaju sistemi za automatsku transkripciju, provjeru pravopisa, analizu sentimenta i osnovne analitičke funkcije. Asistivni sistemi ne generišu novi sadržaj, već procesiraju postojeći, a ljudski akter zadržava punu kontrolu nad svim fazama rada. Primjeri uključuju alate poput Gramarlija (*Grammarly*) za jezičku korekciju ili Oter-ej-aj-ja (*Otter.ai*) za transkripciju. U terminima teorije „čuvara kapije", asistivni sistemi ne mijenjaju strukturu selekcije, već ubrzavaju njene pojedine faze.

Drugi pojas obuhvata generativne AI sisteme sposobne za kreiranje novih sadržaja na osnovu korisničkih instrukcija. Čet-Dži-Pi-Ti, Klod, Džemini i Lama (*Llama*) u svojim bazičnim modalitetima funkcionišu kao generativni sistemi: korisnik zadaje prompt, a sistem generiše tekst,

sliku ili drugi oblik sadržaja. Generativni sistemi uvode novu dinamiku u medijsko okruženje jer omogućavaju masovnu produkciju sadržaja uz minimalne troškove, ali zadržavaju reaktivnu logiku: svaki izlaz je direktan odgovor na eksplicitnu ljudsku instrukciju. Kako primjećuju (Vukojević & Savić, 2024), medijska konvergencija posljednjih decenija ukazuje na to da se granice između različitih medijskih formi kontinuirano brišu, a generativni AI dodatno ubrzava ovaj proces omogućavajući transformaciju sadržaja između modaliteta.

Treći pojas, agentski AI sistemi, predstavlja kvalitativni skok u odnosu na prethodne modele. Agentski sistemi ne samo da generišu sadržaj, već autonomno planiraju strategiju izvršavanja, koriste spoljašnje alate (pretraživače, baze podataka, programske interfejse), evaluiraju međurezultate i prilagođavaju pristup tokom rada. Ključna razlika je u tome što korisnik definiše cilj, a sistem samostalno određuje putanju do tog cilja. U medijskom kontekstu, agentski sistem može dobiti zadatak „istraži i pripremi analizu o temi X", nakon čega autonomno pretražuje izvore, ocjenjuje njihovu relevantnost, sintetizuje nalaze i strukturira konačni tekst, tj. proces koji replicira čitav urednički radni tok.

Pregled savremenih agentskih AI sistema

Nekoliko ključnih agentskih sistema definisalo je ovo polje u periodu 2024–2026. Antropik Klod koverk predstavlja agentski sistem dizajniran za kompleksne radne zadatke koji uključuju istraživanje, pisanje i analizu. Njegova specifičnost je u sposobnosti da koristi alate za pretraživanje interneta, čitanje i kreiranje dokumenata, upravljanje kalendarom i imejl komunikacijom (*email*), te da kombinuje ove alate u višestepenim procesima bez potrebe za eksplicitnim instrukcijama za svaki korak.

OpenAI kodeks i ChatGPT Operator predstavljaju pokušaj integracije agentskih sposobnosti u najrasprostranjeniji AI četbot (*chatbot*). Operator koristi vizuelnu percepciju ekrana i može upravljati veb-pregledačem (*web*) – upravljati stranicama, popunjavati formulare i izvršavati onlajn-zadatke (*online*). Gugl Džemini dip risrč agentski je sistem specijalizovan za dubinsko istraživanje koji automatizuje proces pretrage akademskih i stručnih izvora, sintetizuje nalaze i generiše strukturirane izvještaje. Perpleksiti kompjuter proširuje mogućnosti

AI pretraživača ka agentskom modelu, omogućavajući sistemu da autonomno istražuje teme kroz višestruke iteracije. Kineska platforma Manus AI pozicionirala se kao „prvi pravi AI agent opšte namjene", sa sposobnošću izvršavanja zadataka koji zahtijevaju koordinaciju više alata i izvora.

Zajedničko obilježje svih navedenih sistema je pomak od reaktivnog ka proaktivnom modelu interakcije. Dok generativni sistemi odgovaraju na eksplicitne promptove, agentski sistemi samostalno definišu potkorake, biraju izvore, evaluiraju kvalitet informacija i strukturiraju konačni izlaz. Ovaj pomak ima fundamentalne implikacije za razumijevanje uloge AI u medijima, jer se njime uspostavlja nova kategorija aktera u medijskom lancu vrijednosti, drugim riječima akter koji nije ni čisto tehnički alat ni ljudski profesionalac, već hibridni entitet sa ograničenom, ali stvarnom autonomijom.

Paradigma delegiranja: od alata ka agentu

Prelazak sa asistivnog i generativnog modela na agentski model AI u medijima može se konceptualizovati kao pomak od paradigme korišćenja ka paradigmi delegiranja. U paradigmi korišćenja, ljudski akter zadržava punu kontrolu nad procesom jer definiše zadatak, izvršava ga uz pomoć alata i evaluira rezultat. U paradigmi delegiranja, ljudski akter definiše cilj i kriterije kvaliteta, a proces izvršavanja prepušta agentskom sistemu koji samostalno navigira kroz korake potrebne za postizanje cilja.

Ova promjena paradigme ima duboke korijene u teoriji medija. Vukojević i Vučetić (2022) ukazuju na to da se savremena medijska stvarnost karakteriše stalnom napetošću između ljudske potrebe za kontrolom informacija i tehnoloških sistema koji tu kontrolu preuzimaju. U kontekstu agentskih AI sistema, ova napetost dostiže novu razinu jer delegiranje ne podrazumijeva samo prepuštanje tehničke egzekucije, već i prepuštanje odluka o selekciji, evaluaciji i prezentaciji informacija – funkcija koje su tradicionalno bile isključivi domen ljudskih profesionalaca u medijima.

Paradigma delegiranja uvodi i novi tip odgovornosti koji se ne uklapa u postojeće teorijske i pravne kategorije. Kada novinar koristi alat za provjeru činjenica, odgovornost za konačni tekst nedvosmisleno leži na novinaru. Kada urednik koristi generativni AI da napiše

nacrt teksta koji zatim uređuje, odgovornost je djelimično raspršena, ali još uvijek jasno vezana za ljudskog aktera. Međutim, kada korisnik delegira agentskom sistemu zadatak da istraži temu i pripremi izvještaj, a sistem autonomno bira izvore, interpretira podatke i strukturira narativ, pitanje odgovornosti postaje neuporedivo složenije.

Implikacije agentskih AI sistema za medije

Autorstvo i urednička autonomija

Pitanje autorstva u kontekstu AI nije novo, debata o tome ko je „autor" teksta generisanog pomoću algoritma traje od pojave prvih sistema za automatizovano novinarstvo (Diakopoulos, 2019). Međutim, agentski sistemi ovu debatu podižu na kvalitativno novi nivo. U slučaju generativnih sistema, korisnik je autor prompta, a sistem je alat koji taj prompt izvršava – analogija sa piscem koji diktira stenografu, kako primjećuje (Floridi, 2023), nije potpuna ali je korisna. U slučaju agentskih sistema, međutim, čak ni ta nepotpuna analogija ne funkcioniše jer korisnik ne diktira sadržaj, već definiše cilj, a sistem samostalno određuje i sadržaj i formu.

Ova situacija dovodi do onoga što možemo nazvati „rasipanje autorstva" (*authorship diffusion*), jer autorstvo se distribuira između korisnika koji definiše cilj, programera koji su dizajnirali sistem, podataka na kojima je sistem treniran, izvora koje je sistem konsultovao tokom istraživanja i samog sistema koji je donio odluke o selekciji i prezentaciji. Nijedan od ovih aktera ne ispunjava tradicionalni kriterijum autorstva u punom smislu. Korisnik nije generisao sadržaj, programer nije definisao konkretni izlaz, izvori nisu znali da će biti korišćeni na ovaj način, a sistem nema intencionalnost u filozofskom smislu.

Posljedice za uredničku autonomiju su jednako značajne. Tradicionalni model pretpostavlja da urednik donosi odluke o objavljivanju na osnovu profesionalnih kriterijuma, poput vrijednosti vijesti, javnog interesa i etičkih standarda. Agentski sistemi, međutim, donose uredničke odluke na osnovu optimizacionih funkcija koje ne moraju biti transparentne ni korisnicima ni regulatorima. Kada agentski sistem „odluči" da određeni izvor nije relevantan ili da određena perspektiva ne zaslužuje pažnju, ta odluka je proizvod statističkih obrazaca, a ne profesionalne prosudbe.

Epistemičko povjerenje i informacijska asimetrija

Epistemičko povjerenje – povjerenje u pouzdanost izvora znanja – fundamentalan je preduslov funkcionalnog javnog diskursa (Goldman, 1999). U tradicionalnom medijskom modelu, povjerenje se gradi kroz institucionalnu reputaciju, profesionalne standarde i mehanizme odgovornosti. Agentski AI sistemi uvode novu dinamiku u ovaj odnos jer funkcionišu kao posrednici kojima korisnici delegiraju ne samo prikupljanje već i evaluaciju informacija.

Problem informacijske asimetrije u kontekstu agentskih sistema manifestuje se na nekoliko nivoa. Prvo, korisnik po pravilu ne može da verifikuje proces kojim je agent došao do određenih zaključaka, čak i kada agent navodi izvore, korisnik ne zna da li su ti izvori odabrani na osnovu relevantnosti, dostupnosti ili statističke korelacije u trening-podacima. Drugo, agentski sistemi imaju sposobnost da prezentuju informacije sa visokim stepenom koherentnosti i uvjerljivosti, čime se smanjuje kritička distanca korisnika. Treće, za razliku od ljudskih eksperata čije se kvalifikacije mogu provjeriti, agentski sistemi funkcionišu kao „crne kutije" čija unutrašnja logika ostaje netransparentna.

Posebno je problematičan fenomen koji Floridi i Kirijati (2020) nazivaju „epistemičkim parazitizmom", to jest situacija u kojoj AI sistemi crpe legitimitet od izvora koje citiraju, istovremeno transformišući i rekontekstualizujući informacije na načine koji mogu bitno promijeniti njihovo značenje. U agentskom modelu, ovaj fenomen je izraženiji jer sistem ne samo da citira izvore, već ih autonomno bira, kombinuje i interpretira, što stvara narativ koji može izgledati autoritativno, a da pritom ne odražava namjeru nijednog od citiranih autora.

Regulatorni izazovi i Akt EU o vještačkoj inteligenciji

Akt Evropske unije o vještačkoj inteligenciji (Regulation 2024/1689), usvojen u junu 2024. godine, predstavlja prvi sveobuhvatni pokušaj pravnog regulisanja AI sistema na globalnom nivou. Akt uspostavlja sistem klasifikacije rizika, od minimalnog do neprihvatljivog, te definiše obaveze za proizvođače i korisnike u zavisnosti od nivoa rizika. Međutim, agentski AI sistemi postavljaju specifične izazove koje ovaj regulatorni okvir samo djelimično adresira.

Prvo, Akt kategoriše AI sisteme pretežno prema njihovoj namjeni, a ne prema stepenu autonomije. Agentski sistem koji se koristi za istraživanje medijskog sadržaja može biti klasifikovan kao sistem niskog rizika, uprkos činjenici da autonomno donosi odluke sa potencijalno značajnim uticajem na informisanje javnosti. Drugo, koncept transparentnosti u Aktu fokusiran je na obavezu označavanja AI generisanog sadržaja, ali ne adresira složenije pitanje transparentnosti procesa kojim agentski sistem dolazi do odluka o selekciji i prezentaciji informacija.

Treće, Akt pretpostavlja model u kojem je moguće jasno razgraničiti ulogu „pružaoca" (*provider*) i „korisnika" (*deployer*) AI sistema. U kontekstu agentskih sistema, ova razgraničenja su složenija jer sam sistem preuzima funkcije koje se ne mogu jednoznačno pripisati nijednoj kategoriji. Kada agentski sistem autonomno odluči da koristi određeni spoljašnji alat ili izvor, ta odluka nije ni odluka pružaoca (koji nije mogao predvidjeti konkretni scenarij) ni odluka korisnika (koji je delegirao proces sistemu). Ovaj regulatorni vakuum postaje posebno relevantan u medijskom kontekstu, gdje odluke o selekciji i prezentovanju informacija imaju direktne posljedice na javni diskurs.

Diskusija

Tropojasna tipologija predložena u ovom radu – asistivni, generativni i agentski AI – nudi konceptualni okvir za razumijevanje kvalitativnih razlika između različitih modela vještačke inteligencije u medijima. Ova tipologija nije zasnovana isključivo na tehničkim karakteristikama sistema, već na vrsti interakcije između čovjeka i mašine i stepenu autonomije koji sistem posjeduje u medijskom procesu. Analiza pokazuje da prelazak sa generativnog na agentski model ne predstavlja linearnu evoluciju, već paradigmatski pomak koji zahtijeva rekonfiguraciju teorijskih pretpostavki o ulozi AI u medijima.

Teorija „čuvara kapije", kako je primijenjena u ovom radu, pokazuje se kao koristan, ali nedovoljan okvir za analizu agentskih sistema. Dok mrežni model čuvarstva kapije" (Bro & Wallberg, 2015) uspješno opisuje distribuiranu prirodu selekcije u digitalnom okruženju, on ne anticipira situaciju u kojoj jedan entitet preuzima čitav ciklus selekcije – od identifikacije relevantnih izvora do finalne prezentacije. Agentski sistemi ne funkcionišu kao „čuvari jedne kapije", već kao orkestri čitavog sistema kapija, čime se paradigma mrežnog čuvanja pomjera ka

modelu koji bi se mogao nazvati „autonomnim čuvanjem", a to je selekcija koju obavlja entitet sa ograničenom, ali stvarnom autonomijom.

Pitanje epistemičkog povjerenja, koje je razmatrano u kontekstu informacijske asimetrije, otkriva fundamentalni paradoks agentskih sistema: oni su dizajnirani da smanje kognitivno opterećenje korisnika, ali time istovremeno smanjuju i sposobnost korisnika da kritički evaluira informacije. Što je agent efikasniji u sintetizovanju i prezentovanju informacija, to je veća vjerovatnoća da će korisnik prihvatiti prezentovane nalaze bez dodatne verifikacije. Ovo je posebno relevantno u medijskom kontekstu, gdje nekritičko prihvatanje informacija može imati dalekosežne posljedice na demokratski diskurs i informisano građanstvo.

Analiza regulatornog okvira Akta EU o vještačkoj inteligenciji ukazuje na značajan jaz između pravne regulacije i tehnološke realnosti agentskih sistema. Dok Akt predstavlja važan korak u uspostavljanju globalnih standarda za AI regulaciju, njegovo fokusiranje na kategorije rizika zasnovane na namjeni, a ne na autonomiji, ostavlja prostor za situacije u kojima visoko autonomni sistemi izbjegavaju strožu regulaciju. U medijskom sektoru, ovaj jaz je posebno problematičan jer funkcije koje agentski sistemi preuzimaju (selekcija, evaluacija i prezentovanje informacija) imaju neposredan uticaj na javni interes, bez obzira na formalnu namjenu sistema.

Potrebno je, međutim, napomenuti i ograničenja ovog rada. Kao teorijska analiza, rad ne uključuje empirijsku verifikaciju predložene tipologije niti sistematsku analizu korisničkih iskustava sa agentskim sistemima. Brzina tehnološkog razvoja u ovoj oblasti znači da konkretni sistemi analizirani u radu mogu biti značajno unaprijeđeni ili zamijenjeni u kratkom roku, mada se teorijski okvir i tipologija mogu primijeniti na buduće generacije sistema. Takođe, fokus na zapadnoevropski regulatorni kontekst (Akt EU) ne uzima u obzir alternativne pristupe regulaciji u drugim jurisdikcijama.

Zaključak

Agentski sistemi vještačke inteligencije predstavljaju kvalitativno novu fazu u odnosu čovjeka i tehnologije u medijskom okruženju. Prelazak sa paradigme korišćenja alata na paradigmu delegiranja agentu ne mijenja samo tehničke aspekte medijske produkcije, već

fundamentalno rekonfiguriše odnose moći, odgovornosti i povjerenja koji čine osnovu medijskog ekosistema. Tropojasna tipologija – asistivni, generativni i agentski AI – koju ovaj rad predlaže pruža konceptualni okvir za razumijevanje ovih promjena i može poslužiti kao osnova za buduća empirijska istraživanja.

Analiza je pokazala da agentski sistemi postavljaju izazove koji prevazilaze okvire postojećih teorija o algoritamskoj medijaciji i „čuvarima kapije". Koncept „autonomnog čuvanja" koji se nazire u praksi agentskih sistema zahtijeva novo teorijsko promišljanje koje će integrisati uvide iz teorije medija, filozofije tehnologije i informatičke etike. Istovremeno, fenomen „rasipanja autorstva" i epistemičkog parazitizma u kontekstu agentskih sistema ukazuje na potrebu za novim modelima odgovornosti koji prevazilaze binarnu logiku autor/alat.

Na regulatornom planu, Akt EU o vještačkoj inteligenciji postavlja važne temelje, ali zahtijeva dopunu koja bi adresirala specifičnosti agentskih sistema, posebno u medijskom sektoru. Ključna preporuka ovog rada je da buduća regulacija treba da uključi stepen autonomije kao kriterij klasifikacije rizika, uz posebne odredbe o transparentnosti procesa odlučivanja agentskih sistema koji operišu u informacijskom prostoru.

Na kraju, ovaj rad poziva na oprez bez paničenja. Agentski AI sistemi donose nesumnjive mogućnosti za unapređenje istraživačkih i kreativnih procesa u medijima, ali te mogućnosti dolaze uz rizike koji zahtijevaju promišljenu akademsku analizu, odgovorno kreiranje javnih politika i kontinuirani dijalog između tehnološke zajednice, medijskih profesionalaca i javnosti. Budući istraživački rad trebalo bi da uključi empirijsku analizu korisničkih iskustava sa agentskim sistemima, komparativnu analizu regulatornih pristupa u različitim jurisdikcijama i longitudinalnu studiju uticaja agentskih sistema na kvalitet javnog diskursa.

AI alati korišćeni u postupku rada na ovom tekstu uključuju Koda (Antropik) *Claude* (*Anthropic*). Obaveza autora je da istakne da AI alati nisu korišćeni za pisanje originalnog teksta, već za rad sa već objavljenim izvorima i za provjeru gramatike.

LITERATURA

Anthropic (2024). *Building effective agents.* Preuzeto sa https://www.anthropic.com/research/building-effective-agents

Bro, P. & Wallberg, F. (2015). Gatekeeping in a Digital Era. *Journalism Practice*, *9*(1), 92–105. doi:10.1080/17512786.2014.928468

Diakopoulos, N. (2019). *Automating the News: How Algorithms Are Rewriting the Media.* Cambridge, MA: Harvard University Press.

Floridi, L. (2023). AI as Agency Without Intelligence: On ChatGPT, Large Language Models, and Other Generative Models. *Philosophy & Technology*, *36*(1), 15. https://doi:10.1007/s13347-023-00621-y

Floridi, L. & Chiriatti, M. (2020). GPT-3: Its Nature, Scope, Limits, and Consequences. *Minds and Machines*, *30*(4), 681–694. https://doi:10.1007/s11023-020-09548-1

Gillespie, T. (2014). The Politics of Platforms. In: T. Gillespie, P. Boczkowski & K. Foot (eds.), *Media Technologies: Essays on Communication, Materiality, and Society* (pp. 167–194). Cambridge, MA: MIT Press.

Goldman, A. (1999). *Knowledge in a Social World.* Oxford: Oxford University Press.

Just, N. & Latzer, M. (2017). Governance by Algorithms: Reality Construction by Algorithmic Selection on the Internet. *Media, Culture & Society*, *39*(2), 238–258. https://doi:10.1177/0163443716643484

Lewin, K. (1947). Frontiers in Group Dynamics: Channels of Group Life; Social Planning and Action Research. *Human Relations*, *1*(2), 143–153.

Napoli, P. M. (2014). Automated Media: An Institutional Theory Perspective on Algorithmic Media Production and Consumption. *Communication Theory*, *24*(3), 340–360. https://doi:10.1111/comt.12039

Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act). *Official Journal of the European Union*, L 2024/1689.

Shavit, Y., Agarwal, S., Brundage, M., Adler, S., O'Brien, C., Mishra, A. ... & Siddarth, D. (2023). *Practices for Governing Agentic AI Systems.* OpenAI. Preuzeto sa: https://openai.com/research/practices-for-governing-agentic-ai-systems

Vukojević, B. (2015). Mediji u Republici Srpskoj – publike i sadržaji u kontekstu teorije koristi i zadovoljstva. *CM Komunikacija i mediji*, *10*(34), 29–52.

Vukojević, B. & Savić, D. (2024). Media Convergence of Role-playing Games (1974–2024). *Applied Media Studies Journal*, *5*(2), 7–21.

Vukojević, B. & Vučetić, V. (2022). *U džepovima medijske stvarnosti.* Banja Luka: Imprimatur.

White, D. M. (1950). The Gate Keeper: A Case Study in the Selection of News. *Journalism Quarterly*, *27*(4), 383–390.

Borislav Vukojević

Beyond the Algorithm: Agentic AI Systems and the Transformation of Contemporary Media

Abstract

The development of agentic artificial intelligence systems marks a qualitative shift in the relationship between humans and technology within the media environment. Unlike earlier AI models that functioned as support tools or content generators, agentic systems such as Claude Cowork, ChatGPT Codex, Perplexity Computer, and Manus possess the capability for autonomous planning, task execution, and decision-making with minimal human oversight. This paper provides a theoretical analysis of the implications of the shift from the paradigm of "human uses tool" to the paradigm of "human delegates to agent" in the context of contemporary media. Through a review of literature in algorithmic mediation, gatekeeping theory, and platform logic, the paper develops a three-tier typology of AI models in media – assistive, generative, and agentic – and examines the consequences of agentic systems for authorship, editorial autonomy, epistemic trust, and regulatory frameworks. The analysis indicates that agentic AI systems do not represent a mere technical upgrade but rather a fundamental reconfiguration of the media value chain, requiring new approaches to ethical and regulatory questions in the digital information space. The concept of "autonomous gatekeeping" is proposed to describe the novel function performed by agentic AI systems, while the phenomenon of "authorship diffusion" highlights the need for new models of accountability that transcend the binary logic of author versus tool. The EU Artificial Intelligence Act (Regulation 2024/1689) is evaluated as an important but insufficient regulatory framework that requires supplementation to address the specificities of agentic systems in the media sector.

Keywords: agentic artificial intelligence systems, algorithmic mediation, platform logic, artificial intelligence